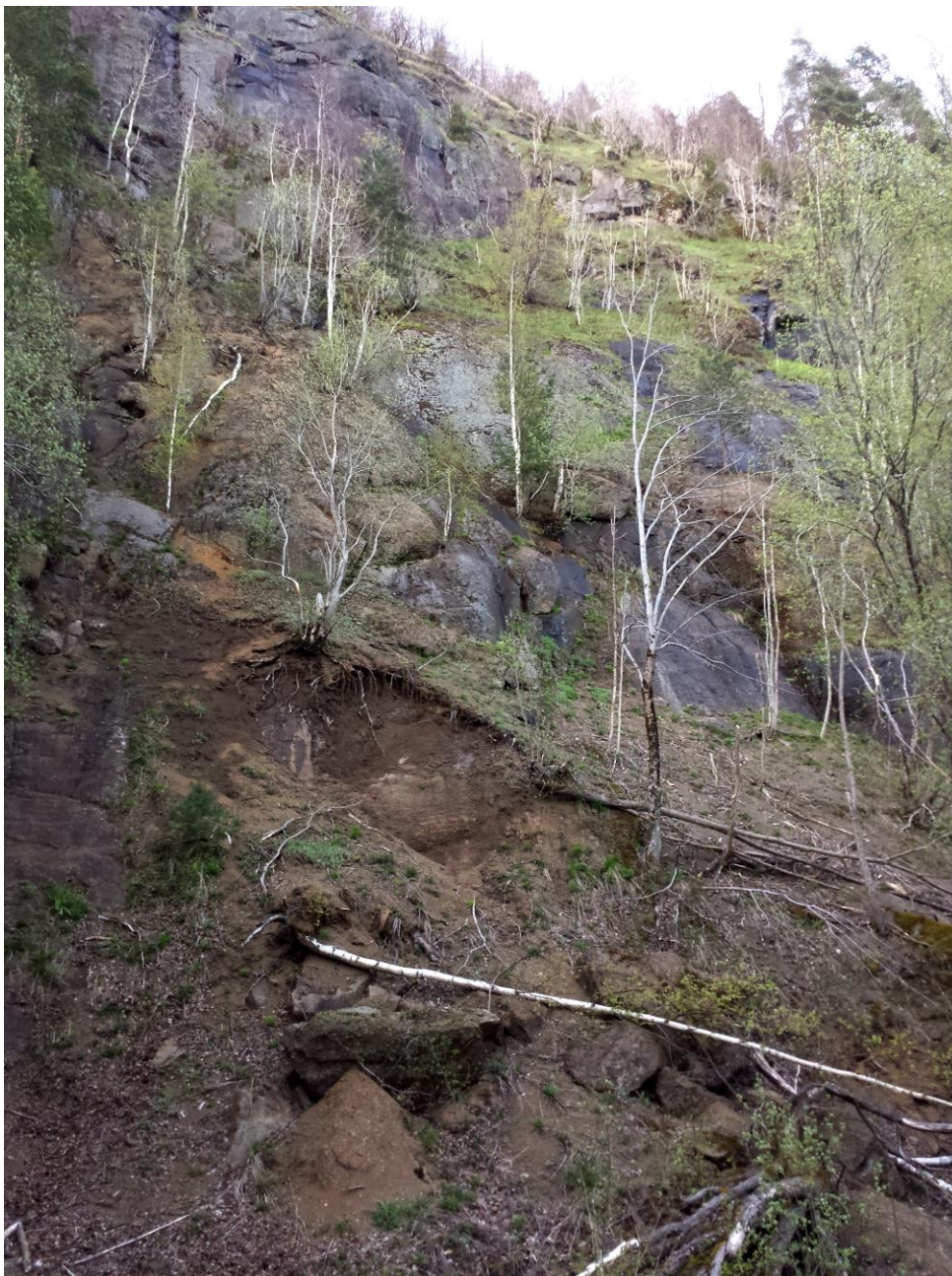

Sabima kartleggingsnotat 18-2018

Kartlegging av sommerfugler i 2018, med hovedvekt på microsommerfugler i Vestfolds edelløvskoger

Av Per Kristian Slagsvold

Sagkollen, Larvik. Her foregikk mye av årets undersøkelser.

Kartlegging av sommerfugler 2018 med hovedvekt på microsommerfugler i Vestfolds edelløvskoger

Sesongen 2018 ble viet til kartlegging av sommerfugler på Østlandet med hovedvekt på Vestfold, samt en undersøkelse etter taigafløy i Hedmark. Dette resulterte i to nye arter for Norge, samt en rekke nye regionfunn og ny kunnskap om utbredelse av flere rødlistede arter. Jeg registrerte 904 arter sommerfugler i Vestfold og 332 i Telemark i 2018. 11 arter er aldri tidligere registrert i Vestfold. Fortsatt gjenstår en del ubestemte dyr. Bestemmelse av mange av våre minste sommerfugler krever at man lager genitaliepreparater for sikker bestemmelse, noe som er tidkrevende. Jeg har registrert 63 rødlistede arter sommerfugler i Norge i 2018.

Emneord: sommerfugler, edelløvskog, Vestfold

Sommerfuglfaunaen i Norge er relativt godt undersøkt i forhold til andre insektgrupper. Imidlertid er utbredelsesområdet til microsommerfugler i mindre grad kartlagt, både fordi færre samler dem og de får mindre oppmerksomhet, men også fordi mange av artene er vrilene å artsbestemme uten mikroskopi. Også mange av de større artene vet vi lite om grunnet lokal utbredelse og kryptisk levevis. Jeg har kartlagt sommerfugler i en årrekke. I år ville jeg undersøke forekomsten av mikrosommerfugler nærmere, med hovedfokus på de store løvskogene i Vestfold og omkringliggende områder. Jeg ville også undersøke gammel barskog i Stor-Elvdal kommune i Hedmark etter taigafløy, ettersom dette er arter som flyr i partallsår. Nytt av året var også at jeg ville prøve ut en ny fangstmetode for sommerfugler. Det vil si en ny type led pære som kalles LepiLed for lyslokking. Dette er en pære som bruker mindre strøm enn den tradisjonelle kvikksølvdamplampen, noe som muliggjør fangst uten bruk av tunge, bråkete og forurensede strømaggater.

Ledbelysning har vist seg å ikke trekke til seg nattsommerfugler i samme grad som tradisjonelle lyspærer. Imidlertid utviklet Gunnar Brehm en type ledpære i 2017 som visstnok skulle være effektiv (Brehm, 2017). Fordelen med denne er at den kan drives av en såkalt powerbank (batteri), noe som forenkler feltarbeidet betraktelig med mindre bæring av tungt utstyr. Dette muliggjør å fange med lys på mer utilgjengelige steder. Min plan var derfor å koble LepiLed til en traktfelle, en såkalt Robinson felle, og plassere disse på strategiske steder. Dette viste seg imidlertid raskt å fungere dårlig. Svært få dyr fløy inn i fellen. Det satt mere dyr utenfor fellen enn inni. Jeg prøvde deretter led pæren foran laken. Dette fungerte overraskende nok veldig bra, faktisk nesten like bra som den tradisjonelle kvikksølvpæren, og et stort antall satte seg på lakenet. Lakenfangst krever imidlertid at man må følge med

på hva som kommer hele natten. Med fulltidsjobb fører det til at man får fanget færre netter. I 2018 ble derfor fangsten preget av en kombinasjon av lakenfangst med LepiLed, bruk av strømaggregat, strøm fra hus og ikke minst håving.

Bruk av LepiLed på laken i edelløvsskog i Larvik sommeren 2018. En av de bedre fangstene denne sommeren.

2018 vil bli husket for en av de tørreste somrene i Norge. Dette har utvilsomt gjort utslag i fangsten. Fra og med begynnelsen av mai til august var det knapt en regndråpe over Vestfold. Normalt ønsker sommerfuglsamlere seg varme fine somre, men dette ble for mye av det gode for mange arter. Spesielt kan det se ut som mange nattflyarter hadde et dårlig år, samt tørrbakkearter hvor lokalitetene nærmest ble til ørken. Ved besøk på tørrbakkelokaliteten Heggneset i Seljord i juni, var lokaliteten nesten ikke til å kjenne igjen. Alt var totalt brunsvidd. Flygetider ble også påvirket av varmen. Det meste fløy tidligere enn normalt og jeg opplevde å finne augustarter allerede i slutten av juni. Videre har mange arter som normalt bare har en generasjon i året klart å produsere to generasjoner, noe som gjorde utslag i mange overraskende august/september arter. Andre arter fikk en kjempeoppgang i 2018 grunnet varmen. Spesielt ble dette lagt merke til med sølvkåpen *Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758), som virkelig fikk utvidet sitt utbredelsesområdet i 2018. Det blir spennende å se hvordan årets tørkesommer påvirker neste års generasjon. Arter som har kommet til Norge for få år siden, muligens på grunn av varmere klima, har blitt veldig vanlige i Vestfold på kort tid,

som for eksempel bøkebørstespinner *Calliteara pudibunda* (Linnaeus, 1758) og eikesigdvinge *Watsonalla binaria* (Hufnagel, 1767). Sistnevnte dukket opp i Norge i 2013, men var i 2018 en av de vanligste artene i fellene i august. Forandring av sommerfuglpopulasjoner og utbredelsesområde skjer altså i et forrykende tempo, og kan brukes som en nøkkel til å forstå noe av forandringene i naturen ved varmere klima. Videre fikk Norge mye sørlige vinder i september og oktober, noe som resulterte i en rekke spennende migranter. Enkelte av disse artene kan tenkes å etablerer seg i Norge i årene som kommer. Selv om sommeren hadde høye dagtemperaturer, var det skyfri, klare netter nesten hver natt hele sommeren. Dette gjorde at nettene ikke var spesielt varme, og erfaringsmessig kommer flere microsommerfugler til lys ved overskyet, noe fuktigere vær. Likevel, det ble mye arter og spennende funn, grunnet intenst feltarbeid med fangst nesten hver natt gjennom sesongen.

Kartlegging i Lågendalen

I Lågendalen i Larvik finner man noen av Norges flotteste edelløvsogger, tross moderne skogbruk. Man kan finne små lommer av gammelskog på de bratteste stedene der skogsmaskinene enda ikke har klart å komme til. Det ble fanget på en rekke lokaliteter her i 2018, men jeg konsentrerte meg mest om lokaliteten Sagkollen som ligger midt i mellom Kvelde og Svarstad. Denne lokaliteten kom jeg over i 2011. Årsaken til at denne lokaliteten fikk hovedfokus er den gamle edelløvsoggen som omkranser stedet, sørvendt beliggenhet og at den inneholder noe så sjeldent som sandete rasmark midt i edelløvsoggen. Temmelig unikt på Østlandet. Dette muliggjør kartlegging av et vidt spekter av arter innenfor et begrenset område. Med grunneiers tillatelse har jeg sporadisk fanget her tidligere år, noe som også hadde gitt en pekepinn på at stedet burde undersøkes nærmere.

Heinemannia laspeyrella, Sagkollen 26 juni 2018.

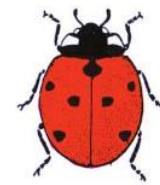
Jeg registrerte 11 rødlistede sommerfuglarter her i 2018. Noe av det mest overraskende med stedet er at det er levested for enkelte typiske kystarter, som for eksempel kystnellikflyet *Hadena albimacula* (Borkhausen, 1792), et rødlistet nattfly som ellers bare finnes på noen få rullesteinsstrender på kysten av ytre Oslofjord. En rekke netter ble tilbragt her og hele 402 sommerfuglarter ble registrert. Følgende 11 rødlistede sommerfuglarter ble registrert her i 2018: *Pterotopteryx dodecadactyla* (Hübner, 1813), *Aglia tau* (Linnaeus, 1758), *Coleophora albella* (Thunberg, 1788), *Coleophora albitarsella* Zeller, 1849, *Coleophora ramosella* Zeller, 1849, *Agonopterix hypericella* (Hübner, 1817), *Caryocolum tischeriella* (Zeller, 1839), *Klimeschiopsis kiningerella* (Duponchel, 1843), *Heinemannia laspeyrella* (Hübner, 1796), *Ecliptopera capitata* (Herrich-Schäffer, 1839) og *Hadena albimacula* (Borkhausen, 1792). Tre av disse, *Klimeschiopsis kiningerella*, *Heinemannia laspeyrella* og *Pterotopteryx dodecadactyla* er aldri tidligere registrert i Vestfold. *Klimeschiopsis kiningerella* har i følge rødlisten ukjent vertsplante. *Pterotopteryx dodecadactyla* lever på leddved. Et av de mest overraskende funnene i Vestfold i 2018 var den vakre *Heinemannia laspeyrella*. Selv om den lever på den vanlige planten kløver er den bare funnet på noen ytterst få lokaliteter på kalkområdene i indre Oslofjord, samt Blekebakken i Porsgrunn.

Kartlegging i andre deler av Vestfold

For å nå et vidt spekter av habitarer, ble det også fanget sporadisk på andre lokaliteter i Vestfold i 2018, som Klåstadkilen i Indre Viksfjord med kulturlandskap og våtmark, Vikerøya med gammel eikeskog, Tjønnåsen i eikeskog, Karto med gammel lønneskog, Eftang og kysten av Brunlanes med strandenger og kystlandskap. Jeg fanget med lys mange netter, samt håving på dagtid. Sålangt er 904 arter artsbestemt i min fangst i Vestfold 2018, men endel gjenstår å genitatiepreparere, spesielt innen Elachista, Phyllonorycter og Nepticulidae.

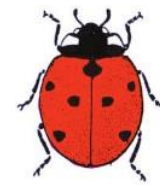
Ny for Norge, *Ancylosis oblitella*, Klåstadkilen 10/8-18.

Jeg fanget en ny art for Norge på lys 10 august. Dette var *Ancylosis oblitella* (Zeller, 1848), en migrant sørfra. Nærmest oss har Sverige et funn, Kalmar i 1999. Larven går på diverse meldearter (*Chenopodium*). Det ble totalt 11 nye arter for Vestfold. I tillegg til de tre fra Sagkollen, dukket følgende nye regionsfunn for Vestfold opp: *Pseudococcyx posticana* (Zetterstedt, 1839), *Argyresthia trifasciata* Staudinger, 1871, *Diplodoma laichartingella* (Goeze, 1783), *Scrobipalpa samadensis* (Pfaffenzeller, 1870), *Ancylosis oblitella* (Zeller, 1848), *Chesias legatella* (Denis & Schiffermüller, 1775), *Palpita vitrealis* (Rossi, 1794) og *Spoladea recurvalis* (Fabricius, 1775).

Av de artsbestemte sommerfuglene i Vestfold 2018, er 78 funn fordelt på 42 arter rødlistede. Følgende rødlistearter ble registrert:

Pterotopteryx dodecadactyla (Hübner, 1813) VU
Aglia tau (Linnaeus, 1758) NT
Coleophora albella (Thunberg, 1788) VU
Coleophora albitarsella Zeller, 1849 VU
Coleophora ramosella Zeller, 1849 VU
Limnaecia phragmitella Stainton, 1851 NT
Agonopterix hypericella (Hübner, 1817) VU
Hypercallia citrinalis (Scopoli, 1763) VU
Caryocolum tischeriella (Zeller, 1839) EN
Caryocolum viscariella (Stainton, 1855) NT
Klimeschiopsis kiningerella (Duponchel, 1843) VU
Sophronia sicariellus (Zeller, 1839) VU
Crassa tinctella (Hübner, 1796) VU
Crassa unitella (Hübner, 1796) NT
Heinemannia laspeyrella (Hübner, 1796) EN
Cleorodes lichenaria (Hufnagel, 1767) EN
Thalera fimbrialis (Scopoli, 1763) VU
Ecliptopera capitata (Herrich-Schäffer, 1839) VU
Eupithecia subumbrata (Denis & Schiffermüller, 1775) NT
Idaea muricata (Hufnagel, 1767) NT
Bucculatrix bechsteinella (Scharfenberg, 1805) VU
Calybites phasianipennella (Hübner, 1813) NT
Phyllonorycter trifasciella (Haworth, 1828) NT
Malacosoma castrensis (Linnaeus, 1758) VU
Bohemannia quadrimaculella (Boheman, 1853) VU
Spilosoma urticae (Esper, 1789) VU
Catocala nupta (Linnaeus, 1767) EN
Macrochilo cribrumalis (Hübner, 1793) NT
Hadena albimacula (Borkhausen, 1792) NT
Abrostola triplasia (Linnaeus, 1758) NT
Globia sparganii (Esper, 1790) EN
Calamotropha paludella (Hübner, 1824) NT

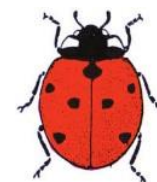
Euzophera pinguis (Haworth, 1811) NT
Oncocera semirubella (Scopoli, 1763) VU
Ancylic achatana (Denis & Schiffermüller, 1775) VU
Bactra furfurana (Haworth, 1811) NT
Celypha aurofasciana (Haworth, 1811) NT
Gypsonoma aceriana (Duponchel, 1843) NT
Pammene suspectana (Lienig & Zeller, 1846) NT
Pristerognatha penthinana (Guenée, 1845) EN
Cochylis flaviciliana (Westwood, 1854) NT
Neosphaleroptera nubilana (Hübner, 1799) NT

Kartlegging i Telemark

Også Telemark ble sporadisk besøkt. Det var i hovedsak kortere turer for håving i Porsgrunn-Skien distriktet, samt Seljord og Tokke. Seks nye arter for Telemark ble registrert: *Adaina microdactyla* (Hübner, 1813), *Crassa tinctella* (Hübner, 1796), *Agnoea elsae* (Svensson, 1982), *Tinea columbariella* Wocke, 1877, *Coptotriche angusticollella* (Duponchel, 1843) og *Peribatodes rhomboidaria* (Denis & Schiffermüller, 1775).

Levested for *Adaina microdactyla* i Langesund, første funn i Telemark.

Jeg registrerte 14 rødlistede sommerfuglarter i Telemark i 2018:

Bembecia ichneumoniformis (Denis & Schiffermüller, 1775) NT
Coleophora albitarsella Zeller, 1849 VU
Limnaecia phragmitella Stainton, 1851 NT
Klimeschiopsis kiningerella (Duponchel, 1843) VU
Scrobipalpa reiprichi Povolný, 1984 CR
Crassa tinctella (Hübner, 1796) VU
Scythris picaepennis (Haworth, 1828) VU
Glaucopsyche alexis (Poda, 1761) NT
Parnassius apollo (Linnaeus, 1758) NT
Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758) NT
Adaina microdactyla (Hübner, 1813) VU
Oxyptilus tristis (Zeller, 1839) NT
Calamotropha paludella (Hübner, 1824) NT
Ancylosis cinnamomella (Duponchel, 1836) VU

Taigafly i Stor-Elvdal, Hedmark

Ny for Norge, Xestia distensa fanget på lys natt til 11 juli 2018 i Stor-Elvdal, HE.

I gammel barskog i taigabeltet flyr flere xestia arter (taigafly), nesten utelukkende i partallsår. Flere av disse artene er ytterst sjeldne og lokale, samt utsettes for

ødeleggelse av habitat grunnet intensivt skogbruk. Flere sommerfuglsamlere har jobbet mye med disse mystiske artene for å finne flere arter og lære mer om utbredelse og habitatkrav. Jeg har konsentrert meg om et område med gammel, glissen barskog i Stor-Elvdal kommune, Hedmark i partallsår siden 2014. Her har jeg prøvd såkalt vinlokking og lyslokking på flere lokaliteter i forskjellige høyder opp mot tregrensen. Også i dette området drives det intensiv hogst, og mye skog har forsvunnet bare de siste to årene. Etersom *Xestia* artene virker å være veldig lokale, har de vært vriene å finne. Imidlertid traff jeg omsider blink i år i et lite område som fortsatt ikke er hogd, trolig fordi gammelskogen ligger i uframkommelig, steinete blokkmark. Her fanget jeg kryptisk taigafly *Xestia distensa* (Eversmann, 1851) natt til 11 juli. Denne arten er aldri tidligere registrert i Norge. Et etterlengtet og mye lett etter taigafly som flyr i partallsår. En art sårbar for moderne skogsindustri. På samme lokalitet fanget jeg også den rødlistede *Xestia rhaetica* (Staudinger, 1871), samt taigaflyene *Xestia alpicola* (Zetterstedt, 1839) og *Xestia speciosa* (Hübner, 1813).

Levested for *Xestia distensa* i Stor-Elvdal, Hedmark. Arten har trolig overlevd her takket være uframkommelig steinur som vanskeliggjør hogst av skogen.

Så langt har jeg registrert 1079 arter sommerfugler i Norge i 2018. Alle arter og funn er registrert i Artsobservasjoner og vises i artskart. Med to nye arter for Norge, ny viten om rødlistearters utbredelse og en rekke nye regionfunn, viser dette at fortsatt

mye er uopdaget i Norges sommerfuglfauna. Innsamlede dyr, samt genitalsepreparater vil bli donert til Naturhistorisk Museum i Oslo når alt er ferdig artsbestemt.

Litteratur:

Brehm G (2017) A new LED lamp for the collection of nocturnal Lepidoptera and a spectral comparison of light-trapping lamps. *Nota lepidopterologica* 40: 87–108.

Månelyst med Lepiled og laken i havgapet på Rakke, Larvik en sommernatt i 2018. I mangel av trær på lokaliteten er en gammel tyskerbunker fra krigen brukt som lakenfeste.